

Kyrkan är evangelisk-luthersk, men det viktiga är det evangeliska. Det lutherska är trots allt sekundärt. På samma sätt är enligt min mening för romersk-katolska kyrkan det katolska det

avgörande, medan det romerska är sekundärt. Det centrala för båda liksom för alla kyrkor är det katolska och det evangeliska.

Summary

The article discusses questions related to the identity of the Lutheran Church of Sweden. The need to clarify the Lutheran identity is more and more articulated in the new Swedish society, which is more secular, more religious pluralistic and more Christian pluralistic than before.

One of the theses is that the Lutheran identity of the Church of Sweden is rather low. It is, however, rather difficult to analyse the Lutheran identity because of the uncertainty of criteria: Luther's own theology or any part of it? Lutheran tradition, Lutheran confessional texts, or only some minimal theological statements?

It is argued that much in Lutheran theology and churches is very much connected to the polemical situation in Luther's lifetime. Such situation-bound polemics has no value of its own. It is a task for the Lutheran Church and all other Churches to identify what can be abandoned. The theology of justification, Bible and tradition, power and decision-making and other questions are discussed.

The task for the Lutheran Churches of today is to take up the central and common Christian tradition in ecumenical dialogue. The common and future tasks are greater than the historical and dividing conflicts of the past. The evangelical and the catholic are central, not the Lutheran and the Roman.

Respons till Göran Bexell

Den mångfaldiga historien – en kyrkohistorikers synpunkter

SINIKKA NEUHAUS

När frågan om Svenska kyrkans relation till den lutherska traditionen ställs söker kyrkohistorikern sitt svar i hur denna tradition har kommit till uttryck och uppfattats i olika tider och genom olika människor i Svenska kyrkans historia. Fokus ligger på vilka skillnader och förändringar över tid som märks på olika samhällsnivåer, på olika geografiska platser och bland människor av skilda klasser, ideologier, kön och åldrar. Kyrkohistoria kan vara såväl mentalitetshistoria, fromhetshistoria, teologihistoria som institutionshistoria. I det kyrkohistoriska perspektiv jag vill

lägga är det viktigt att tydliggöra *den mångfaldiga historien* genom att urskilja hur olika människor utifrån sin situation och tid har brukat en tradition eller kultur. Frågan blir hur olika människor och grupper i Svenska kyrkan upplevt, tolkat och brukat den lutherska traditionen/kulturen, vad i detta som skiljer eller förenar dem och vilka förändringar som härvidlag skett över århundradena. Varje försök till syntes måste således utgå ifrån att förändringar i samhällen och kulturer bestäms av mycket komplexa samspel mellan olika individer och grupper.

Ett problem som ständigt uppkommer är att dåtidens människor sällan låter sig passas in i nutida tankemodeller utan att ställa till med bråk. Det blir därför viktigt att hitta en balans mellan det empiriska materialet och de teorier som grundlägger ett historiskt perspektiv. Förvisso får de nu rådande diskurserna sätta agendan för historiska tillbakablickar eftersom vi kommer med våra frågor och kategorier till dåtidens människor. Våra avgränsningar och definitioner kan fungera som utmärkta analytiska instrument, men det är viktigt att vi inte oreflekterat tolkar dåtidens tankesätt utifrån våra egna utgångspunkter och därigenom riskerar att förvansa det vi vill undersöka. Givetvis kan vi inte bli medvetna om alla våra förutfattade meningar, men det är en god början att bli medveten om att verkligheten kan uppfattas och har uppfattats på en rad olika sätt. Som jag ser det består historikerns uppgift, här och nu och inför framtiden, i att förklara och förstå hur människor i det förflutna har tänkt och handlat utifrån sina egna problem och frågor, utifrån den egna diskursen och traditionen. Kanske kan till och med något av det som upptäcks beredas plats också i vår tids tänkande, som en utmaning att anta.

När frågan om Svenska kyrkans identitet tas upp menar jag att ett historiskt perspektiv är grundläggande för diskussionen. Ett av de starkaste banden som håller samman en större social grupp är medlemmarnas medvetande om en gemensam historia som visar hur gruppidentiteten har bevarats under skiftande villkor. Utan ett sådant medvetande tycks det vara svårt för människor att känna lojalitet gentemot större abstrakta enheter. Detta är påtagligt när man ser till den moderna tidens starkaste gruppidentifikation som är nationen. Man kan t ex fråga sig hur det går för en svensk kyrka som är skild från staten om hon inte har tillgång till sin egen mångfaldiga historia och kan grunda sin identitet i denna.

Det är viktigt att se att det förflutna alltid brukas. Det går inte att slänga historien överbord. Den egna situationen hör ihop med det förflutna. Det komplicerade men samtidigt befriande är att detta förflutna inte är en dunkel massa någonstans i bakgrunden. Istället rör vi oss ständigt i ett förflutenhetens landskap, ett landskap där nya stigar hela tiden trampas upp av nuets, de

levande människornas aktiviteter. Vi är således inte dömda till historien. Att känna till det förflutna är tvärtom att veta att saker och ting inte alltid varit som de är idag och indirekt att de inte behöver förbli på samma sätt i framtiden. Historien måste få leva i oss som vår möjlighet till nytänkande, skepsis och förändring. Det finns en etisk aspekt i detta som jag gärna vill lyfta fram. Om historien inte tillerkänns denna möjlighet att visa på vägar till förändring, utan enbart reduceras till bakgrund för nutida tänkande, så faller människorna bort inför våra egna anspråk. Och det får de inte göra. Låt mig förtydliga! Att det finns en dynamik i förhållandet mellan aktör och struktur är sällan omtvistat. Ändå är det ofta så att man i tillgripandet av historiska perspektiv endast väljer att tillerkänna strukturen betydelse. Strukturen får ofta stå för någonting som varit opåverkligt, något som kanske har fjättrat människor i vissa ekonomiska, sociala eller köns-mässiga förhållanden. Ofta används dessa stereotypa bilder av historiska strukturer som slagträn i nutida moraliska diskussioner. Hur människor då uppfattade sin konkreta situation frågar man egentligen aldrig efter. Denna fråga blir oviktig i den egna viljan att lägga förändringsperspektiv på tillvaron. Vi har makt att bruka eller missbruka historiens mångfald, dess strukturer och aktörer, människorna.

När Svenska kyrkans identitet idag diskuteras görs detta utifrån uppfattningen att kyrkan på kort tid har ställts inför nya sociala, kulturella och religiösa förutsättningar som på ett särskilt sätt tvingar fram ett nytänkande. Värdet av t.ex. den lutherska traditionen ventileras och ifrågasätts särskilt utifrån att den är sprungen ur en historisk situation som har väldigt lite med dagens kyrkliga situation att göra. Det historiska arvet framstår ibland som en barlast som måste lämpas av för att kyrkan inte skall dras ner i det förgångna och glömmas.

Min fråga utifrån detta är om inte kyrkans människor i varje tid har upplevt sig som ställda inför nya utmaningar som krävt nytänkande och förändring. Om historien tillåts vara mer än bakgrund erbjuds vi möten med människor i det förgångna som liksom vi har försökt navigera genom en många gånger omvälvande tillvaro. Med detta förhållningssätt kan då till och med en till åren kommen luthersk tradition visa på möj-

ligheter snarare än att vara en tidsbestämd barlast, en black om foten.

Ibland händer det att man verkligen lyfter fram enskilda människor och skärskådar deras liv, tankar och betydelse i den efterföljande historien. Ett misstag som då lätt begås är att sådana personer fråntas sitt människovärde i det att de framställs enbart som strukturerande principer i vår tids tänkande. Martin Luther är en sådan person. När vi idag t.ex. säger att den monumentala okunskapen om Luther måste övervinnas, vad är det då vi vill övervinna? Är det någonting hos oss själva eller någonting i vår tid som man vill problematisera och belysa, eller är det den engång levande Luther som ånyo inbjuds att vara med i samtalet om framtiden? Kanske är det just för att Luther har tömts på sitt livsinnehåll som han idag kallas in till förnyad tjänstgöring för kyrkans framtid. Okunskap om Luther, är ur mitt perspektiv just detta, att vi tar emot och behandlar honom som en ideologisk plocklåda med mer eller mindre relevant innehåll. Vi tycker oss kunna välja och vraka bland innehållet i en luthersk tradition där delarnas värde bestäms utifrån sådana färdiga svar som vi söker bekräftelse på, våra krav på det genuint lutherska, vår nytta av det sant evangeliska. Allt som inte bekräftar det vi vill föra fram faller utanför bilden och förefaller möjligt att rensa ut ur traditionen, dumpa längs vägen mot framtidens kyrka.

Det jag menar är inte att vi i dagens och morgondagens kyrka skall ta till oss allt som kan kallas lutherskt. Min poäng är att vi har allt det lutherska och att detta faktum omöjliggör all slags tvärsäkerhet inför det förflutnas framtid. Först när vi kommer till den mångfaldiga historien och traditionen med frågor som är öppna kan historien bli intressant för oss på riktigt. Med de öppna frågorna löper vi risken att få även de svar som vi inte räknat med, men får därmed också en chans att bli berörda i ett möte med ett levande förflutet. Vi kanske till och med förändras.

Historien består av historier, en självklarhet kan tyckas, men det måste nog poängteras då och då. Själv ingår jag i historien genom att formas av och själv också vara med och forma några historier. Jag och mitt liv kan och borde förmodligen tolkas som barn av sin tid och sättas in i stora vida sammanhang och strukturer. Men jag lever inte mitt liv för att någon om 200 år skall säga: «Typisk individualistisk syn». Jag försöker leva mitt liv — och med detta som utgångspunkt måste jag närma mig andra. Han eller hon försöker leva sitt liv och han eller hon försökte då, i det förflutna, leva sitt liv. Om och om vill vi som människor bli levandegjorda på nytt, förbli människor av kött och blod, föra våra erfarenheter vidare. Framtidens öppna frågor är våra historiers största möjlighet.

Respons till Göran Bexell

Den lutherska traditionen och ekumeniken

JONAS JONSON

Varje kyrka får sin identitet i relation till sin historia, omvärlden och andra kyrkor. Denna identitet gör kyrkan till sin egen och visar den i bekännelsestexter, gudstjänst, diakoni och struktur. Om man skall tala om en kyrkas identitet — som alltid är föränderlig eftersom omvärlden är det — så bör man därför studera kyrkans mis-

sionspraxis och relationer till andra trossamfund. Att bara studera bekännelsekrifter och självuppfattning räcker inte.

Lutherska folkkyrkor har, generellt sett, haft en svag missionsteologi. De kom till i en europeisk kristen miljö, sammanföll med furstendömen och kungariket och var mer inriktade på